

ASUMISPALVELUIHIN KUULUMISEN TUNNE ASUNNOTTOMIEN KERRONNASSA

Jenna Syrjälä: *YTM, sosiaalityöntekijä, Helsingin kaupunki, jatko-opiskelija, Tampereen yliopisto*

jenna.syrjala@tuni.fi

Janus vol. 30 (2) 2022, 140–156

Tiivistelmä

Artikkelissa tarkastellaan tilapäiseen asumispalveluun kuulumisen tunteen saamia merkityksiä sekä kuulumisen tunnetta vahvistavia ja heikentäviä tekijöitä asunnottomien kokemana. Tutkimus paikantuu tunteiden maantieteen tutkimusperinteeseen. Aineiston muodostavat tilapäisessä asumispalvelussa majoittuvan 19 asunnottoman kanssa tehdyt haastattelut. Tutkimuksen tulosten mukaan asunnottomat kuvaavat asumispalveluihin kuulumisen tunteen saamia merkityksiä neljän repertuaarin kautta, joissa kuulumisen rakentuu suhteessa muihin asumisyksikön asukkaisiin, arvostavassa ja kunnioitettavassa kohtaamisessa suhteessa työntekijöihin, oman oven ja tilan mahdollistamasta kuulumisen tunteen säätelystä sekä toiminnan ja tekemisen kautta rakentuvasta kuulumisesta. Asumispalveluja järjestettäessä tulisi huomioida nämä kuulumisen tunteen eri ulottuvuudet (relaationaalisuus, materiaalisuus ja toiminnallisuus) asunnottoman paikkaan kuulumisen tunteen vahvistamiseksi.

JOHDANTO

Ihmiset elävät elämänsä eri vaiheissa monenlaisissa paikoissa. Merkityksellisiä ovat ne paikat, joihin ihminen kokee kuuluvansa. Kuulumisen tunteen kannalta kotipaikan merkitys on nähty keskeisenä. (Esim. Juhila 2018, 32–34.) Asunnottomuuden kohdanneilta ihmisiltä nähdään puuttuvan nykyisessä elämänvaiheessa kokemus omasta (koti) paikasta (May 2000, 747, 755), ja tähän yhdistyy muun muassa turvattomuutta sekä yksityisyyden puutetta (Somerville 1992). Kotipaikan puuttuminen tuo esille asumispalveluiden erityisen merkityksen auttamistyön paikkana asunnottomien elämässä. Asumispalvelut eroavat muista sosiaali- ja terveydenhuollon kohtaamispaikoista. Asun-

nottomuuden kohdanneille ihmisille asumispalvelu ei ole vain palvelupaikka, vaan nykyisen elämäntilanteen kiinne-kohta. Paikassa eletään päivittäistä arkea ja elämää. (Vrt. Juhila 2018, 120–133.) Asumispalveluiden erityisen merkityksen vuoksi on tärkeää tutkia asunnottomien kokemuksia asumispalveluista.

Asunnottomien asumispalvelujärjestelmän kehittämiseen on kiinnitetty kasvavaa huomiota vuodesta 2008 alkaen laadittujen hallituksen asunnottomuusohjelmien myötä (esim. Fredriksson & Kaakinen 2018). Asunnottomuusohjelmien myötä aikaisemman asumismuodosta toiseen etenevän ihmisen kuntouttamiseen perustuvan asumisen portaakkomallin sijasta asumispalveluja järjestetään asunto ensin -mallin mu-

Janus

VERTAISARVIOITU
KOLLEGIALT GRANSKAD
PEER-REVIEWED
www.tvv.fi/tunnus

kaisesti. Tällöin oma asunto nähdään ihmisen perusoikeutena. Oman (tuki) asunnon saamiseksi asunnottomia ei velvoiteta muuttamaan omaa käyttäytymistä esimerkiksi päihteettömyyteen sitoutumalla. (Esim. Raitakari & Juhila 2014; Fredriksson & Kaakinen 2018.) Asunnottomuusohjelmien aikana myös asunnottomille suunnattuja asuntoloita on uudistettu rakentamalla tilalle asumispäivystyksiä ja tilapäisen asumispalvelun yksiköitä (Fredriksson & Kaakinen 2018, 113–114).

Ajankohtaisesti myös Marinin hallitusohjelman keskeisenä asuntopoliittisena tavoitteena on asunnottomien määrän puolittaminen vaalikauden aikana ja asunnottomuuden poistaminen vuoteen 2027 mennessä (Valtioneuvosto 2019, 55). Tilastoinnissa asunnottomiksi määritellään henkilöt, jotka asunnon puuttumisen vuoksi majoittuvat asuntolatyyppisessä majoituksessa, laitoksissa, väliaikaisesti tuttavien luona tai yöpyvät ulkosalla. Virallisen asunnottomuustilaston mukaan Suomessa oli vuonna 2021 yhteensä 3 948 yksinelävää asunnottomia henkilöä. (ARA 2022.) Tilastot eivät kykene tavoittamaan asunnottomuuden kokemusta ja esimerkiksi asumispalveluiden merkitystä asunnottomien asumisen ja elämisen poluilla. Auttamispaikkojen saamisen merkitysten tavoittamiseksi on kuunneltava asunnottomuuden kohdanneiden ihmisten kokemuksia.

Tässä artikkelissa tarkastelen asumispalveluiden saamia merkityksiä kuuluminen tunteen näkökulmasta tilapäisessä asumispalvelussa majoittuvien asunnottomien kuvaamana. Tutkimuksen tavoitteena on tuoda esille asunnottomien kokemuksia asumispalveluiden

toimivuudesta ja paikantaa tekijöitä, jotka tulee huomioida asumispalveluja järjestettäessä. Tarkemmat artikkelin tutkimuskysymykset ovat: *Millaisia merkityksiä tilapäiseen asumispalveluun kuulumisen tunne saa asunnottomien kerroksessa? Mitkä tekijät asumispalveluissa vahvistavat tai heikentävät asunnottomien tunnetta kuulumisesta?*

Tilapäinen asumispalvelu on sosiaalihuoltolain (1301/2014, 21 §) mukainen asumispalvelu. Palvelu on tarkoitettu lyhytaikaiseksi majoituspaikaksi kriisitilanteessa. Tutkimuksissa on tuotu esille kaikkein huono-osaisimpien asunnottomien hakeutuvan (tai päätyvän) asunnottomille suunnattuihin asumispalveluihin (esim. Kostiainen 2015, 73–75, 81), ja palvelussa majoittuvilla asunnottomilla on todettu olevan monenlaisia pitkäaikaisia tuen tarpeita muun muassa terveydentilaan ja asumiseen liittyen (Stenius-Ayoade 2019). Kotimaisissa asunnottomuus- ja asumispalvelututkimuksissa on kuvattu esimerkiksi asunnottomuuden kohdanneiden naisten asiakkuutta tukiasumisyhteisössä (Haahtela 2015), tuetussa asumisessa asuvien entisten pitkäaikaisasunnottomien asumiseen liittyviä valinnan mahdollisuuksia ja rajoitteita (Nousiainen 2016) sekä mielenterveyskuntoutujien asemaa eri asumispalvelumallien asumispoluilla (Raitakari & Günther 2015). Tutkimuksissa ei ole aikaisemmin tuotu esille tilapäisessä asumispalvelussa majoittuvien asunnottomien kokemuksia asumispalveluiden saamista merkityksistä.

PAIKKA, TUNTEIDEN MAANTIEDE JA KUULUMISEN TUNNE

Paikan käsitteen merkitystä ei arjessa yleensä pysähdytä tarkemmin pohtimaan, vaan käsite otetaan itsestäänselvyytensä (Juhila 2018, 10). Tilasta (space) tulee ihmiselle paikka (place), kun se saa merkityksen esimerkiksi paikan tuntemisen (Yi-Fu 1977, 3, 6, 73, 136, 199) tai paikkaan yhdistyvän toiminnan kautta (Vandemark 2007, 242). Paikkojen saamat merkitykset ja suhde paikkaan ovat moninaisia ja ajan kuluessa muuttuvia (Manzo 2003, 48, 51). Niiden merkitysten muotoutumiseen vaikuttavat paikassa koetut vuorovaikutussuhteet ja ihmisten keskinäiset kohtaamiset (Juhila 2018, 105). Viimeisten vuosikymmenten aikana on tutkimuksissa suunnattu kasvavaa huomiota tunteiden merkitykseen ihmisten paikkasuhteiden muotoutumisessa (esim. Manzo 2003; Bondi ym. 2007). Ihmissaantieteen ”emotionaalinen käänne” on luonut tunteiden maantieteen (emotional geographies) tutkimussuuntauksen, jota on sovellettu eri tutkimusaloilla (esim. Davidson & Milligan 2004; Bondi ym. 2007).

Tunteiden maantiedettä on sovellettu myös asunnottomuustutkimuksessa. Esimerkiksi Robinson (2005 ja 2011) on kuvannut tutkimuksissaan, kuinka asunnottomuuden kohdanneiden nuorten kokema suru sekä aikaisemmin koetut väkivallan kokemukset ja traumat vaikuttavat paikkoihin luotaviin suhteisiin. Fahnoe (2018) on puolestaan soveltanut tunteiden maantiedettä kuvatessaan etnografisessa tutkimuksessaan, kuinka esimerkiksi asunnottomien tuntema pelko, inho ja muut kielteiset tunteet johtavat asunnottomat

välttämään tiettyjen sosiaalipalveluiden käyttöä. Marquardt (2016) on kuvannut omassa tutkimuksessaan asumispalveluiden työntekijöiden asunnottomiin kohdistaman asumisvalmiuksien arvioimisen ja kohentamisen pohjautuvan asunnottomien tunteiden hallinnoimiseen (emotional governance). Tunteiden hallinnoiminen ilmenee asumispalvelussa muun muassa pyrkimyksenä asunnottoman vastuullisuuden tunteen vahvistamiseen omasta kodinhoidosta.

Asunnottomuustutkimuksessa on tuotu esille kuulumisen tunteen ja toisaalta sen puuttumisen erityinen merkitys asunnottomien paikkasuhteiden rakentumisessa (esim. Daya & Wilkins 2013; Fields 2011; Robinson 2005, 50). Kuulumista voidaan tutkimuksissa tarkastella eri tasoilla (Wright 2015, 393–394). Omassa tutkimuksessani tarkastelen yksilön, asunnottomuuden kohdanneen ihmisen, kuulumisen tunteen muodostumista (asumispalvelu) paikkaan. Kuulumisen tunne (a sense of belonging) on tutkimuksissa vaikeasti määriteltävä käsite (esim. Wright 2015; Antonsich 2010). Ihmisen paikkaan kuulumisen on nähty yhdistyvän henkilökohtaisesti koettuun tunteeseen ”kotona olemisesta” paikan tuntemisen ja paikkaan kiintymisen kautta (Antonsich 2010, 645–647) sekä kokemukseen ymmärretyksi ja hyväksytyksi tulemisesta (Morrison ym. 2020, 5; Wood & Waite 2011, 201).

Kuulumisen tunteen muotoutumiseen vaikuttavat yksilöllisten tekijöiden lisäksi ihmisten väliset suhteet (Wright 2015, 398; Antonsich 2010, 647). Esimerkiksi asunnottomille perheille suunnattua tilapäistä asumista tutkittaessa on tuotu esille, kuinka per-

heiden kuulumisen tunne pohjautuu sekä asukkaiden keskinäisten suhteiden merkitykseen, että kokemukseen henkilökunnan välittävästä ja kunnioittavasta suhtautumisesta (Fleary ym. 2019, 74–76). Asuntolassa majoittuvien ikääntyneiden asunnottomien paikka-kokemuksia tutkittaessa on tuotu esille, kuinka koettu tuki sekä empaattinen suhtautuminen vahvistaa kuulumisen tunnetta (Burns 2016, 16). Fields (2011) on kuvannut tuetussa asumisessa asuvien entisten asunnottomien moninaista ja ristiriitaista kuulumista ei-kuulumisen (non-belonging), etäältä kuulumisen (belonging from afar) ja ei-normatiivisen kuulumisen (non-normative belonging) käsitteiden kautta. Omaan naapurustoon yhdistyvän kuulumattomuuden rinnalla tutkittavat kuvasivat kuulumisen tunnetta muun muassa suhteessa entiseen asunnottomien yhteisöön tai kauempana asuviin ystäviinsä.

Kuulumisen tunteen vastakohtaksi määrittyy tunne paikkaan kuulumattomuudesta. Esimerkiksi ihmisen elämänkulun varrella kohtaama sairaus tai toimintakyvyn aleneminen voi vaikuttaa kuulumattomuuden tunteeseen. Tällöin terveydentilan rajoitteet voivat johtaa tunteeseen sosiaalisesta eristäytymisestä ja oman vapauden tunteen menettämisestä. (Lian & Lorem 2017, 478–480, 483.) Kuulumattomuuteen yhdistyy tällöin tunnetta yksinäisyydestä ja vieraantuneisuudesta (Wright 2015, 395). Kuulumattomuuden tunteeseen yhdistyvän turvaa antavan paikan puuttuessa voidaan asunnottomuuden sijaan puhua kodittomuuden kokemuksesta (Juhila 2018, 34–35; Daya & Wilkins 2013, 373–374; Granfelt 1998, 104).

TUTKIMUSYMPÄRISTÖ JA AINEISTO

Tutkimuksen aineistona ovat tilapäisessä asumispalvelussa majoittuvien 19 asunnottoman henkilön kanssa tekemäni haastattelut. Tutkimuksen aineisto on kerätty kahdessa pääkaupunkiseudun tilapäisessä asumispalvelussa. Tutkimuskaupungissa asunnottomat siirtyvät tilapäiseen asumispalveluun kaupungin asumispäivystyksen yhteismajoituksesta. Paikkaa tilapäisestä asumispalvelusta tarjotaan pääsääntöisesti pisimpään asumispäivystyksessä majoittuneille asunnottomille. Tilapäisessä asumispalvelussa asunnottomalla on käytössään oma valmiiksi peruskalustettu huone. Suihku-, keittiö- ja oleskelutila on yhteinen kunkin kerroksen soluissa asuville asunnottomille. Tilapäisessä asumispalvelussa on henkilökunta paikalla vuorokauden ympäri. Ohjaajien lisäksi tutkimuspaikoissa on arkisin paikalla sosiaaliohjaaja. Toisessa tutkimuspaikassa on lisäksi mahdollista hyödyntää arkisin virka-aikaan sairaanhoitajan, lääkärin ja sosiaalityöntekijän palveluja.

Tilapäisessä asumispalvelussa ei asuta vuokrasopimusperusteisesti ja asumisaikat palvelussa voivat vaihdella viikoista useisiin vuosiin. Tilapäisessä asumispalvelussa majoittuvat asunnottomat ovat omalla asumispolullaan siirtymävaiheessa (kts. Juhila 2018, 128–133; sosiaalityön puolimatkan paikat). Tilapäisen asumisen jälkeen ihmisten ajatellaan siirtyvän kohti pysyvämpää asumisratkaisua. Palvelussa majoittuessa asunnottomalle tulisi olla mietittynä jatkoasumisen suunnitelma. Suurin osa tilapäisessä asumispalvelussa majoittuvista asunnottomista odottaa tukiasumispaikan vapautumista asunto ensin-mallisesta asumisyksiköstä. Tutkimus-

kaupungissa asunnottomille suunnattuihin asunto ensin -mallisiin vuokrasopimusperusteisiin asumisratkaisuihin on useamman vuoden jonotusaika. Usean vuoden mittaisen jonotusajan vuoksi majoittuminen tutkimuksen kohteena olevissa tilapäiseksi tarkoitetuissa asumispalveluissa pitkittyy.

Haastateltavista kolme oli naisia ja kuusitoista miehiä. Haastateltavien ikäväli vaihteli 31 ja 71 ikävuoden välillä. Haastatteluiden kesto vaihteli 11 minuutista 40 minuuttiin (litteroitua aineistoa yhteensä 231 sivua). Asumisyksikön työntekijät auttoivat tutkijaa kysymään asumisyksikössä paikalla olleiden halukkuutta osallistua haastatteluun. Haastattelututkimuksen rajoituksena on mahdollinen tutkimukseen osallistuneiden valikoituneisuus. Mahdollisesti kielteisiä kokemuksia nykyisessä tilapäisen asumisen palvelussa kokevat asunnottomat eivät ole halunneet osallistua haastattelututkimukseen. Tutkimushaastattelut tehtiin pääsääntöisesti asumisyksikön keskustelutilassa tai työntekijän huoneessa. Haastattelutilanteessa ei ollut tutkijan ja haastatteluun osallistuneen asukkaan lisäksi paikalla muita. Tutkimushaastattelun teemat liittyivät muun muassa tilapäisen asumispalvelun asiakkuuden saamiin merkityksiin, asumishistorian aikaisempiin vaiheisiin sekä asunnottomien kokemuksiin asioinnista muissa sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa.

Haastatteluiden ajankohtana tutkimukseen osallistuneet olivat majoittuneet tilapäisen asumisen palvelussa muutamasta päivästä useaan vuoteen. Tutkimukseen osallistuneilla asunnottomilla oli taustallaan pitkään jatkunutta asunnottomuutta ja asumishistoriassa muun

muassa aikaisempia asumisyrittäjiä tukiasumisyksiköissä. Yhtä haastateltavaa lukuun ottamatta kaikki haastatteluun osallistuneet olivat haastattelun ajankohtana pitkäaikaisasunnottomia. Pitkäaikaisasunnottomiksi määritellään henkilöt, joilla asunnottomuus on ollut toistuvaa viimeisen kolmen vuoden aikana tai kestänyt yhtäjaksoisesti vähintään vuoden. Lisäksi soveltuviin asumisratkaisujen löytämiseen vaikuttavat esimerkiksi päihde- tai mielenterveyden ongelmat, taloudelliset vaikeudet tai heikentynyt terveydentila. (ARA 2022, 3.) Haastateltavista neljätoista (14) kertoi jatkoasumisen suunnitelmalla olevan asumispaikan vapautumisen odottaminen asunto ensin -mallisesta tukiasumisyksiköstä. Osa haastateltavista ei osannut kertoa konkreettista jatkoasumisen suunnitelmaa haastattelutilanteessa.

Eettiset kysymykset on huomioitu aineiston keräämisessä. Tutkimusaineiston keruuseen on haettu kirjallinen lupa tutkimuskaupungilta ja haastateltavien kanssa on laadittu kirjallinen suostumus tutkimukseen osallistumisesta. Tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuutta ja oikeutta peruuttaa annettu suostumus missä tutkimuksen teon vaiheessa tahansa on painotettu. Haastateltaville on annettu suullisesti ja kirjallisesti tietoa tutkimuksen tarkoituksesta ja painotettu, että tutkimushaastatteluun osallistuminen tai osallistumattomuus ei vaikuta heidän saamaansa kohteluun palvelun asiakkaina. Lisäksi tutkimukseen osallistuvien anonymiteetin turvaamiseen on kiinnitetty huomiota ja kaikki tunnistetiedot on poistettu litterointivaiheessa. Haastattelutilanteissa on kunnioitettu tutkimukseen osallistuvien itsemääräämis-

oikeutta ja haastatteluun osallistuville on kerrottu, että esimerkiksi kaikkiin tutkijan esittämiin kysymyksiin ei ole pakko vastata. (Israel & Fozdar 2020.)

AINEISTON ANALYYSI

Tilapäiseen asumispalveluun kuulumisen tunteen saamien merkitysten tavoittamiseksi olen hyödyntänyt aineiston analyysissä diskurssianalyysin kentälle paikantuvaa tulkintarepertuaarin (interpretative repertoire) käsitettä. Tulkintarepertuaarin käsitettä sovellettaessa aineiston analyysissä suunnataan huomiota haastateltavien tapahtumien ja toiminnan kuvaamisessa käyttämiin erilaisiin käsitteisiin ja kielellisiin keinoihin (Potter & Wetherell 1987, 138, 149; Burr 2015, 146, 187–188). Asunnottomuustutkimuksessa esimerkiksi Juhila (2009) on käyttänyt tulkintarepertuaarin käsitettä analysoidessaan naisten tukipisteen työntekijöiden käyttämiä erilaisia puhetapoja asunnottomista naisista ja omasta työotteestaan. Omassa tutkimuksessani ymmärrän tulkintarepertuaarin käsitteen tilapäisessä asumispalvelussa majoittuvan asunnottoman haastattelupuheessa käyttäminä erilaisina puhetapoina asumispalveluihin kuulumisen saamista merkityksistä.

Aineistoa analysoidessani¹ tutustuin aluksi huolellisesti sanatarkasti litteroituun aineistoon. Erottelin aineistosta ensin kaikki kohdat (episodit), joissa tutkittavat puhuvat erilaisissa asumispalveluissa elämisestä. Aineiston luokittelussa jaottelin asumispalveluiden merkitystä kuvaavat episodit niiden keskeisen sisällön mukaan. Tutkittavien asumispalveluiden kuvauksissa paikantui neljä eri tavoin asumispalveluiden

merkitystä kuvaavaa temaattista luokkaa: oman tilan ja muiden asukkaiden merkitys sekä työntekijöiden ja toiminnan merkitys. Aineiston luokittelun jälkeen tarkastelin paikantamaani neljää asumispalveluiden merkitystä kuvaavaa temaattista luokkaa tunnepuheena (emotional talk) (Fahnoe 2018, 20). Tutkimuskysymysteni suuntaamana paikansin tällöin eri repertuaareista puhetta suhteessa kuulumisen ja ei-kuulumisen tunteeseen.

Tulkintarepertuaarin menetelmää sovellettaessa aineiston analyysissä suunnataan huomiota kielenkäytön vaihtelevuuteen ja joustavuuteen. Ihmisten nähdään tukeutuvan tilanteellisesti erilaisiin repertuaareihin ja erilaisten käsitteiden käyttämiseen. (Potter & Wetherell 1987, 153, 156; Burr 2015, 187–188.) Haastateltavien kielenkäytön vaihtelevuus näkyy aineistossa siten, että haastateltavat kuvasivat asumispalveluiden saamia merkityksiä tukeutumalla haastattelun eri kohdissa eri repertuaareihin. Myös tunnepuhe kuulumisesta ja ei-kuulumisesta vaihteli eri repertuaarien sisällä. Haastateltavat kuvasivat esimerkiksi muiden asukkaiden ja ihmissuhteiden merkitystä sekä kuulumisen tunteen vahvistamisen että toisaalta ei-kuulumisen tunteen kautta. Esitän seuraavaksi tutkimukseni tulokset ja aineistosta paikantamani neljä erilaista asunnottomien asumispalveluiden merkitystä kuulumisen tunteen kannalta kuvaavaa repertuaaria.

TULOKSET

Haastatteluissa asunnottomat kuvasivat asumispalveluiden saamia merkityksiä suhteessa kuulumisen tunteeseen neljän

erilaisen repertuaarin kautta. Repertuaareissa asumispalveluiden merkitys ja kuulumisen tunne rakentuu 1) oman oven ja tilan mahdollistamasta kuulumisen tunteen säätelystä, 2) kannattelevista vertaissuhteista muihin asukkaisiin, 3) kokemukseen kunnioittavasta ja arvostavasta kohtaamisesta suhteessa henkilökuntaan sekä 4) toiminnan ja tekemisen kautta rakennetusta kuulumisesta.

Oma ovi ja tila kuulumisen tunteen säätelijänä

Asumispalveluihin kuulumisen tunteen kannalta merkityksellisenä näyttäytyy tilapäisen asumispalvelun mahdollistama oma huone ja ovi. Asunnottomuuden kohdanneelle ihmiselle omalla ovella ja tilalla on tärkeä merkitys valinnan mahdollisuuksien ja toimijuuden vahvistamisen kannalta (Nousiainen 2016). Aikaisemmin asumispäivystyksen yhteismajoituksessa tai kadulla ilman majapaikkaa eläessä asunnottomalta on puuttunut turvalliseksi koettu tila. Oman huoneen saaminen mahdollistaa rauhan ja vapauden elää arkea omien aikataulujen mukaan:

A1: Mun mielestä aika hyvä täällä varsinkin ku on nää omat huoneet, et sinne pääsee. Ja sit sä voit millon tahansa ku alakerrassa ei, ku se menee kiinni. Niin pääsee sitten lepäämään tai katteleen telkkari. Ja mennä suihkuun mihin aikaan tahansa. Ja sitten pystyy mikrossa lämmittään ruokaa. Et oon kyllä tykänny, et on se oma rauha kans.

Levon ja rauhoittumisen lisäksi oma ovi mahdollistaa kuulumisen tunteen säätelämisen asumisyhteisössä. Omaan huoneeseen voi vetäytyä halutessaan lepäämään ja ottaa etäisyyttä mui-

hin yhteisön asukkaisiin. Oma huone mahdollistaa asunnottomalle valinnan mahdollisuuksia, jotka aikaisemmin asunnottomien yhteismajoituksessa ovat puuttuneet. Omassa tilassa voi esimerkiksi katsella televisiota tai valmistaa ruokaa. Haastatteluaineistossa myös oman huoneen sisustaminen itse haluamallaan tavalla kuvautuu tärkeänä asunnottoman valinnan mahdollisuuksien ja kuulumisen tunteen kannalta. Tilapäisen asumispalvelun huoneen sisustaminen on yksi keino pyrkiä vahvistamaan paikan kodin tuntua (Nozka 2020, 497) ja rakentaa tilasta paikka, jossa ihminen kokee itse viihtyvänsä.

Haastatteluissa tärkeänä asunnottomuuden kohdanneille ihmisille näyttäytyy oman huoneen saamisen mahdollistama tila säilyttää omia tavaroitaan. Asunnottomana ilman omaa paikkaa omaisuus on kuljetettava koko päivän ajan mukana repussa. Omassa huoneessa saa säilyttää tavaroita lukitussa tilassa ilman pelkoa, että joku varastaisi ne:

A16: Ku tultiin tänne, me tultiin illalla. Mä olin todella väsyny. Tavallaan mulla meni muutamii päiviä, menee vieläkin et mä joudun katsoon seinä. Et mulla on seinät ympärillä. Ovi menee lukkoon. Se on mulle ne tärkeimmät asiat. Että mulla on oma paikka, missä mulla on tavarat ja mun ei tarvii niitä siirtää minnekkään. Ovi menee kiinni ja sit pystyn puhuun puhelimessa mun pojan kanssa, joka on äärettömän tärkeä mulle. Mulla on rauha puhua, hoitaa asioita. Mitä mulla ei kapasiteettia [asumispäivystyksessä] ollu ollenkaan. Oon saanu mun asioita eteenpäin. Eliikkä tänään on tarkoitus mennä löytötavaratoimistoon ja muuhun.

Lukittu ovi vahvistaa asunnottomuuden kohdanneen ihmisen turvallisuuden tunnetta. Oven lukitseminen mahdollistaa ulkopuolisten ihmisten pääsyn rajaamisen omaan tilaan. Aikaisemmissa asumispolun vaiheissa asumispäivystyksen yhteismajoituksessa tai konkreettisesti kadulla eletyn ajanjakson aikana asunnottomalta on puuttunut ympärillä olevat seinät ja mahdollisuus oman tilan hallintaan. Epätoivottujen vieraiden ulossulkemisen lisäksi ovi ja oman huoneen mahdollistama rauha helpottavat yhteydenpitoa läheisiin ihmisiin. Mahdollisuus itselle merkityksellisten sosiaalisten suhteiden ylläpitämiseen vahvistaa kuulumisen tunnetta paikkaan (Antonsich 2010, 647). Oman tilan saamisen myötä kaikki asunnottoman energia ei kulu yöpaikan miettimiseen ja etsimiseen seuraavaksi yöksi. Levon myötä jää voimavaroja myös käytännön asioiden hoitamiseen.

Haastatteluissa oman tilan saamisen ja kuulumisen tunteen vahvistumisen vastakohtaksi määrittyvät aikaisemat turvattomuuden ja levottomuuden kokemukset asumispäivystyksen yhteismajoituksesta. Kokemus turvattomuudesta ja arvaamattomuudesta heikentävät asunnottoman mahdollisuuksia tuntea kuulumista paikkaan. Pelko muun muassa omien tavaroiden varastamisesta syventää turvattomuuden kokemusta ja elämäntilanteen kuormittavuutta. Oman tilan puuttessa tavaroiden häviämisen lisäksi stressiä aiheuttaa lepopaikan jonottaminen joka ilta, jolloin oma toiminta täytyy sopeuttaa palvelun aikatauluihin:

A14: Erityisen kauheeta se että sun piti nukkua kaikkien tavaroittees päällä, että niitä ei yöllä sulta varasteta. Ja sitten se että

kun piti aina lähteä ulos ja sit tulla ilmoitautumaan ja sit takasin ulos. Ja sitten aina kaikki omaisuus mikä oli repussa niin se piti olla mukana koko aika. Sitten se että kun sinne sattu erinäisiä ihmisiä, jotka sitten koko yön valvo. Oli erilaisia mielenterveysongelmia ja päihdeongelmia sun muuta niin, sit siellä ei nukkunu ollenkaan. Et se oli ihan yhtä tyhjän kanssa. Että mä monta kertaa saatoin sitten nukahtaa jonnekin metroasemalle tai näin.

Haastateltavan kerronnassa huoneen jakaminen usean itselle tuntemattoman ihmisen kanssa estää levon ja palautumisen. Paikkaan yhdistyvän turvattomuuden kokemuksen vuoksi haastateltava kuvaa nukkuneensa öitään esimerkiksi metroasemalla. Haastatteluissa asunnottomat kertoivat metroaseman lisäksi viettäneensä öitä esimerkiksi puiston penkillä tai julkisessa vessassa asunnottomien yhteismajoituksessa koetun rauhattomuuden ja turvattomuuden vuoksi. Tällöin auttamispaikan kokeminen ”kauheana” ja paikkaan yhdistyvä turvattomuus ja pelko esimerkiksi omaisuuden varastamisesta johtaa konkreettiseen ja ulossulkevaan asunnottoman kuulumattomuuteen (vrt. Fahnoe 2018).

Kannattelevat vertaissuhteet kuulumisen perustana

Haastattelupuheessa positiivisena koetut ihmissuhteet ja tunne kuulumisesta asukkaiden muodostamaan yhteisöön merkityksellistyvät kuulumisen tunteen perustana. Asunnottomuuden kohdanneilla ihmisillä on taustallaan monenlaisia kuulumattomuuden kokemuksia. Asumispalvelussa samassa elämäntilanteessa elävältä vertaiselta mahdollistuu tuen ja ymmärryksen saaminen (esim.

Bell & Walsh 2015, 1986–1987; Fot-herinham ym. 2014, 842, 847–848). Esimerkiksi toisilta asukkailta saatu apu omaan vaikeaan tilanteeseen vahvistaa keskinäisen luottamuksen rakentumista:

A16: Mun mielestä ne on kohdellu mua hyvin. Niin kun mä tulin tänne, on tarjottu apua. Mä olin hämmästynyt siitä. Mä sanoin että ei oo vaatteita ku mult on viety koko omaisuus, kaikki. Mä olen joutunu alottaan melko lailla nollassa. On tarjottu ja kysytty et onko. Siis mä en muista nyt mut ihan pieniä asioita. Mut kuitenkin semmosii et mä oon ollu ihmeissäni.

Asunnottomaksi jäämisen myötä haastateltava kertoo menettäneensä koko omaisuutensa. Tilapäiseen asumispalveluun muuttamisen jälkeen muiden asumisyhteisön asukkaiden oma-aloitteisesti tarjoama pieneltä vaikuttava apu vaatteiden lahjoittamisena merkityksellistyy osoituksena asukkaiden keskinäisestä kunnioituksesta ja hyvästä kohtelusta. Toisten asukkaiden tarjoaman avun merkitys korostuu omassa kuormittavassa elämäntilanteessa ja vahvistaa tunnetta kuulumisesta asumispaikkaan. Muilta asukkailta saadun konkreettisen avun lisäksi haastattelupuheessa kuulumisen tunnetta vahvistaa myös mahdollisuus kokemusten jakamiseen ja ajan viettäminen muiden asukkaiden kanssa:

A1: Kyl se on aika tärkeetä et me päästään. Niin ku eilenkin meitä oli kolme tässä niin meiltähän sitten telkkariohjelma mitä piti kattoo (naurahdus) niin meniki sitten siihen, että jokainen kaikeista elämänkokemuksistaan kerto. Et on tärkeetä et pääsee juttelemaanki. Meille on tullu sellanen ystävyysuhde, että mitä asioita ei välttämättä muille kertois. Niin et meistä on tullu

semmonen tiimi. Kyllä me kerrotaan aika avoimesti, et se on niin hirveen tärkeetä. Sit välillä kokataan yhdessä tuolla ruokaakin.

Samassa elämäntilanteessa elävien ihmisten kanssa voi jakaa kokemuksia, joista voi olla vaikea puhua muille. Yhteisten kokemusten jakamisen mahdollistama vertaistuki vahvistaa tunnetta ymmärretyksi tulemisesta (esim. Bell & Walsh 2015). Ajan kuluessa tunne kuulluksi ja ymmärretyksi tulemisesta luo edellytykset suhteen rakentumiselle ystävyydeksi toisten asukkaiden kanssa. Keskustelemisen lisäksi tärkeänä näytetään myös arkisten asioiden tekeminen yhdessä toisten asukkaiden kanssa esimerkiksi ruokaa valmistamalla. Asumispalvelussa elässä jo yksi läheinen ihmissuhde voi vahvistaa tunnetta asumisyhteisöön kuulumisesta:

A19: Mä yritän olla täällä aika oma itseni kanssa. Mulla on vaan mun naapuri [naapurin nimi]. Niin hänen kanssaan meillä on hyvä suhde, luottosuhde. Ja me autetaan toisiamme, tehdään ruuat ja tollain yhdessä. Niin hänestä mulla on erittäin hyvää sanottavaa vaan, että häneen pystyy luottaan. Ja oon onnellinen, mä oon hänen kanssaan vaan. Niin ku et mulla on yks ystävä täällä ja mä en haluakkaan enempää periaatteessa, et mä oon erakkolouonne.

Haastateltava kertoo, kuinka pyrkii asumisyksikössä viettämään aikaa yksinään ja siten säätelemään omaa kuulumisen tunnettaan ja sosiaalisia suhteitaan. Kuitenkin suhde naapuriin merkityksellistyy kuulumisen tunnetta vahvistavana ihmissuhteena, jonka perustana on luottamus ja toisen auttaminen. Jo yksi positiivisena koettu ihmissuhde mahdollistaa haastateltavalle itsensä tuntemisen ”onnelliseksi” asumisyk-

sikössä eläessään. Positiivisten tunnekuvausten lisäksi haastattelupuheessa suhteessa toisiin asukkaisiin yhdistyy myös kokemuksia asukkaiden keskinäisistä riitatilanteista ja ristiriidoista. Riitatilanteiden ja uhkailujen aiheuttama varuillaan oleminen vaikeuttaa kuulumisen tunteen rakentumista asumisyhteisöön. Tällöin yhteisen toiminnan ja kokemusten jakamisen sijaan haastatteluissa kerrotaan pyrkimyksestä välttää toisten asukkaiden seuraa viettämällä aikaa asumisyksikön ulkopuolella:

A9: No on tää kyä aikamoista showta. Ja hirveesti epärehellisyyttä ja semmosta. Jos joku huomaa et sä jonkun kanssa tuut hyvin toimeen niin saatetaan ihan yrittää rikkoo niitä välejä. Se on semmosta melkeen, et kellä on aineita niin se on se hyvä tyyppi. Kellä ei oo aineita niin sillä ei nyt oo väliäkään. Et näin se vaan menee. Sanoaanko et täällä on kaks ihmistä, jotka ajattelee tällä hetkellä vähän samalla tavalla ku minä. Että niitten kanssa on ihan hyvät välit. Ja sit muihin mä yritän välttääkin sitä.
H: Miten se onnistuu sit se välttäminen?
A9: No huonosti, koska täällä ollaan aika tiiviisti asutaan niin se ei. No eilenkin mä olin kolmen tunnin kävelylenkillä, että voi olla poissa täältä.

Haastateltavan kokemus siitä, että ei voi luottaa toisiin asukkaisiin ja luoda merkityksellisiä ihmissuhteita vaikeuttaa kuulumisen tunteen rakentumista asumispaikkaan. Otteessa asumisyksikön asukkaiden suhde kuvautuu vastavuoroisuuden sijaan hyöty- ja vaihtosuhteena, jossa ihmisen arvo määritetty suhteessa päihteiden saataavuuteen. Asukkaana pyrkimys etäisyyden ottamiseen ja oman kuulumisen tunteen säätelyyn suhteessa muihin asukkaisiin näyttäytyy haasteellisena yh-

teisöllisessä asumisessa. Tällöin ainoana vaihtoehtona etäisyyden ottamiseen on ajan viettäminen asumisyksikön ulkopuolella. Haastatteluote havainnollistaa, kuinka muihin asukkaisiin yhdistyvä vieraantuneisuuden kokemus vaikeuttaa kuulumisen tunteen rakentumista asumispaikkaan.

Työntekijän arvostava ja kunnioittava kohtaaminen kuulumisessa

Asumispalveluiden asukkaiden keskinäisten suhteiden lisäksi kuulumisen tunne rakentuu suhteessa asumisyksikön työntekijöihin. Haastattelupuheessa tärkeänä näyttäytyy kokemus vastavuoroisesta ja luottamuksellisesta kohtamisesta henkilökunnan kanssa sekä työntekijöiden avoimuus ja rehellisyys. Kuulumisen tunnetta vahvistaa kokemus autetuksi tulemisesta ja työntekijöiden ymmärtävästä suhtautumisesta asukkaisiin:

A4: Ne on ihan ymmärtäviäsiä, että kattoo välillä kun mä tulen päihtyneenä niin. Ei tule mitään puhuttelua tai jotain. Ne on auttanut silloin kun ne pystyy ja sit mitä niillä on voimavaroja sen suhteen. Ne on tehnyt kaikki mitä ne pystyy tekeen mun puolesta.

Haastateltavan kuvauksessa asukkaiden oman elämäntavan ja valintojen kunnioittaminen sekä tuomitsemisen välttäminen esimerkiksi asukkaiden ollessa päihtyneinä vahvistaa kokemusta työntekijän arvostavasta ja kunnioittavasta kohtamisesta (Fleary ym. 2019, 78–79, 81). Työntekijöiltä saadun käytännön avun lisäksi myös henkinen tuki ja keskusteluapu vahvistavat tunnetta asumispalveluihin kuulumisesta:

A1: Täällä on kyllä niin mukavat et ihan oikee paikka jokaselle. Aina kysyee kuulumisia. Ja sit kun ne ei tarkota ” et hei mitä kuuluu”. Niin se ei tarkota niille ” et hei mitä kuuluu”, vaan ne oikeesti jää sitten, pysähtyy siihen kuuntelemaan. Et sen näkee. Alussakin ku ne kyseli et ”mitä kuuluu”, niin mä olin vaan et ”joo joo hyvää hyvää”. Mut sit jos ei ookkaan ihan hyvä päivä niin sitten tosiaankin ne kuunteli. Niin ku kertoo, et mikä harmittaa tai on mielessä. Niiltä saa sitä apua. Ja kysyy jossain asiassa, miten etenee eteenpäin ja ne kertoo. Että niiltä saa niin paljon tukee ja turvaa ja apua.

Otteessa tärkeänä näyttäytyy asukkaan tunne kuulluksi tulemisesta, jolloin keskinäisissä kohtaamistilanteissa työntekijät kuuntelemisen lisäksi pysähtyvät aidosti kuulemaan asukkaan kokemuksia. Ajan kuluessa työntekijän ja asiakkaan välille rakentunut luottamuksellinen suhde mahdollistaa myös omien kipeiden kokemusten jakamisen henkilökunnan kanssa. Kokemus henkilökunnan välittävästä suhtautumisesta asukkaisiin vahvistaa kuulumisen tunnetta (Fleary ym. 2019, 74). Asunnottomuuden kohdanneille ihmisille asumisyksikön henkilökunnan mahdollistama arkinen apu ja tukeminen on erityisen merkityksellistä, sillä kuormittavassa elämäntilanteessa ihmisellä ei itsellään ole aina voimavaroja omien asioiden hoitamiseen. Aikaisempien traumaattisten elämäntilanteiden vuoksi nykyisessä elämäntilanteessa työntekijöiltä saatu tuki ja ymmärrys vahvistaa myös asukkaan kokemaa turvallisuuden tunnetta.

Asumisyksikössä saadun tuen ja ymmärryksen lisäksi haastateltavat kertoivat aikaisemmista uloskirjauk-

sista asumispalveluista, esimerkiksi henkilökunnan tulkitseman asiattoman ja ”huonon” käytöksen vuoksi asukkaiden keskinäisiin riitatilanteisiin liittyen. Asumispalveluista uloskirjaiminen johtaa asunnottoman ihmisen kohdalla konkreettiseen, ulossulkevaan kuulumattomuuteen ja avun ulkopuolelle jäämiseen. Haastateltava on aikaisemmin kertonut asuneensa useamman vuoden tukiasumispaikassa ja kuvaa asumisen päättymistä:

A4: No sieltä jäi huono kokemus. Kun mä jouduin sairaalaan. Mä olin puoli vuotta sairaalassa. Ja ne on kaikki hämärän peitossa, kun mulla tuli osuma päähän. Siellä [asumisyksikössä] sosiaalihoaja oli käynyt sairaalassa. Ja mun sosiaalityöntekijä sairaalassa ja lääkäri. Ne sano et mulla voi kestää kauan ennen ku mä pääsen siviiliin. Niin kuukauden päästä mut uloskirjattiin jo sieltä, kotiutumassa. Mut mulla ei ollu kämppää, kun ne oli antanu mulle jonkun paperin missä mä allekirjotan nimen. Mä olin niin paljon lääkityksessä, et mä en tienny mitä mä tein. Ja multa hävitettiin sieltä koko omaisuuteni.

Haastatteluaineistossa toistuvat useat kuvaukset tukiasumisyksiköistä uloskirjaamisista luovat haasteen koko asunnottomien asumispalvelujärjestelmälle ja asunto ensin- toimintatavalle, jonka yhtenä pääperiaatteena on pyrkiä turvaamaan oikeus omaan asuntoon asunnottoman elämäntavasta riippumatta. Toimintatavan periaatteiden mukaan esimerkiksi laitoshoidotukien jälkeen asunnottomalla tulisi olla mahdollisuus palata omaan kotiinsa. (Esim. Raitakari & Günther 2015.) Haastateltava kertoo kokemastaan kohtuuttomasta tilanteesta jouduttuaan pidemmän sairaalahoitotukien aikana irtisanomaan

tukiasuntonsa ilman täyttä ymmärrystä allekirjoitetun paperin seurauksista. Kohtuuttomuuden kokemusta vahvistaa myös omien tavaroiden hävittäminen asumisyksiköstä uloskirjaamisen seurauksena. Konkreettisen, asumisyksiköstä ulosulkevan kuulumattomuuden lisäksi haastateltavan kokemus henkilökunnan asiakkaan avun tarpeisiin vastaamattomasta toiminnasta ja arvostavan kohtaamisen puuttumisesta heikentää kuulumisen tunnetta koko palvelujärjestelmään.

Toiminnan ja tekemisen kautta rakennettu kuuluminen

Oman oven ja tilan sekä kannattelevien ihmissuhteiden lisäksi kuulumisen tunne asumispalveluihin rakentuu haastatteluaineistossa merkitykselliseksi koetun toiminnan kautta. Institutionaalisen paikkana asumisyksikössä asuminen luo edellytyksiä asunnottomuuden kohdanneen ihmisen toimintakyvyn vahvistumiselle ja kuulumisen tunteen rakentumiselle esimerkiksi tarjoamalla mahdollisuuksia osallistua ryhmämuotoiseen toimintaan:

A1: Täällä on hirveen mukava henkilökunta. Ja ne ite kehrittelee kans tekemistä, että bingo päiviä ja sitten on keilailua ja tämmösiä teemajuttuja. Huomenna mennään leffa. Ketkä lähtee niin mennään sinne niitten kanssa. Hirveesti tehdään yhdessä, et sieltä aina jotkut lähtee mukaan. Et sitten ku ne ottaa meidänkin pyynnöt tai mitä haluais tehdä niin ideat vastaan. Ja ne toi ton ideavihon tohon et sinne voi laittaa toivomuksia. Se on ihan hyvä, että ne sitten oikeesti lukee tota.

Elokuviissa käymisen ja keilailuun osallistumisen voi ajatella mahdollistavan

asumisyksikön asukkaalle hengähdystauon omaan arkeen ja tuovan vaihtelua arjen rytmiin mielekkääksi koetun toiminnan kautta. Kuulumisen tunteen rakentumisen kannalta tärkeätä on kokemus siitä, että toimintaa ja tekemistä järjestettäessä myös asukkaiden toiveet otetaan huomioon. Jaettu toiminta ja tekeminen luovat perustaa yhteisöllisyyden tunteen rakentumiselle (Fleary ym. 2019, 76–77). Ryhmätoiminnan lisäksi haastatteluissa näyttyäyty tärkeänä asumisyksikössä järjestetty päivittäinen työtoiminta:

A19: Tämä varsinkin kun saa tätä työtä tehdä niin se on erittäin hyvä mulle. Jos mä koko päivä joutusin oleen, niin mä nukahdaisin ja sitten mä olisin yön pystyssä. Että on tehny hyvää. Tää henkilökunta sen takii ne pyytääkin aina mua tommosiin erikoistehtäviin. Nytkin pitäis olla tekemässä.

Työtoimintaan osallistumisen mahdollistama, positiivisena koettu oman vuorokausirytmien normalisoituminen luo edellytyksiä asukkaan kuntoutumiselle esimerkiksi korvaushoidon käynteihin sitoutumista tukemalla. Mielekkääksi koetun tekemisen lisäksi työtoiminta ja työtehtävien suorittaminen mahdollistaa onnistumisen kokemuksia ja siten myönteisen vaikutuksen omalle identiteetille. Asumisyksikössä järjestettävä työtoiminta mahdollistaa yhteiseen toimintaan osallistumisen joustavasti asukkaiden oman toimintakyvyn ja motivaation mukaisesti. Omiin kykyihin ja voimavaroihin uskomisen luo edellytyksiä toimintakyvyn vahvistumiseen ja osallisuuteen myös asumisyksikön ulkopuolella yhteiskunnassa.

Toimintakykyä vahvistavan ja mielekkääksi koetun tekemisen lisäksi haas-

tatteluaineistossa tuotiin esille asumisyksikön säännöt, jotka rajoittavat toiminnan edellytyksiä. Haastatteluissa puhuttiin usein päihteiden käyttöön liittyvän toiminnan tuomista haasteista asumisyhteisöön kuulumisen tunteen kannalta. Esimerkiksi aikaisemmissa tukiasumispaikoissa päihteettömyyden vaatimus on johtanut retkahdusten sattuessa uloskirjaamiseen asumisyksiköstä ja siten konkreettiseen kuulumattomuuteen ja palveluiden ulkopuolelle ajautumiseen. Myös nykyisessä tilapäisen asumisen palvelussa päihteiden tuominen asumisyksikköön on kiellettyä, vaikka asumisyksikössä saakin olla päihtyneenä:

A6: Tää on ihan mukava talo, et ei tässä mitään. Hyvä porukka. Tässä on mukava olla kyllä. Mut se pelottaa vaan ku on kaks varotusta alla. Bissetölkeki mulla oli tossa mukana ja sit mun huone on niin sika likanen.

Asumissääntöjen rikkominen ja saadut varoitukset aiheuttavat asunnottomalle pelkoa ja ahdistusta oman asumisen jatkumisesta nykyisessä asumispaikassa. Asukkaan kyvyttömyys huolehtia huoneensa siisteydestä määriteltyjen sääntöjen mukaisesti kuvautuu vääränlaisena asioiden tekemättä jättämisenä. Huoneen siivoamatta jättämisen aiheuttama epävarmuus asumisen jatkumisesta vaikeuttaa kuulumisen tunteen rakentumista nykyiseen asumispaikkaan. Kyvyttömyys huolehtia oman asuinpaikan siisteydestä voi olla asumisyksikön henkilökunnalle merkki asukkaan alentuneesta toimintakyvystä ja lisäantyneestä tuen tarpeesta. Asunnottoman tilanne ei parane varoituksen saamisen myötä. Omaa toimintaa rajoittaviksi koetut asumisyksikön säännöt ja insti-

tuution toimintakäytännöt näyttäytyvät asunnottoman itsemääräämisoikeutta rajoittavina:

A10: Ku täällä mä kannan kuitenkin kaulassa mun avaimet, siellä oli se avainkortti (naurahdus). Niin se ei oikeen missään kohti tuntunu. Plus et joku avaa oven puol kaheksan aina tiistai aamusin, joka heittää sulle lakanat ja käskee et siivoo sun kämpppä. Ihan niin ku aikuinen ihminen ei osais ite siivota sillon ku tuntuu siltä et on likasta.

Haastattelussa on aikaisemmin keskusteltu haastateltavan kokemuksista eri asumispalveluissa asumisesta ennen tilapäiseen asumispalveluun hakeutumista. Omien avaimien saaminen kuvautuu asunnottomuuden kohdanneelle ihmiselle merkityksellisenä ja avaimet ovat konkreettinen osoitus oman tilan hallinnasta. Aikaisemmassa asumisyksikössä kokemus henkilökunnan tulemisesta asukkaan huoneeseen ilmoittamatta tietynä viikonpäivänä tiettyyn kellonaikaan osoittaa asumisyksikön sääntöjen ja aikataulun kielteisen vaikutuksen asukkaan yksityisyyden tunteelle (Daya & Wilkins 2013, 366–367). Ote havainnollistaa asumispalveluiden sääntöjen vaikutuksen asunnottoman oman valinnan vapauden menettämiseen, jolloin esimerkiksi huoneen siivoaminen on tehtävä työntekijöiden määrittämän aikataulun mukaan. Tunne ulkopuolelta kontrolloidusta ja säännellystä toiminnasta heikentää kuulumisen tunteen rakentumista asumispaikkaan.

LOPUKSI

Tutkimuksessa tarkastelin asunnottomien tilapäiseen asumispalveluun kuu-

lumisen tunnetta. Lisäksi tarkastelin asumispalveluihin kuulumisen tunnetta vahvistavia ja heikentäviä tekijöitä. Tutkimuksen tulosten mukaan asunnottomat kuvaavat asumispalveluihin kuulumisen tunteen saamia merkityksiä neljän repertuaarin kautta. Eri repertuaareissa kuulumisen rakentuu oman oven ja tilan mahdollistamasta kuulumisen tunteen säätelystä, suhteessa muihin asumisyksikön asukkaisiin, arvostavassa ja kunnioittavassa kohtaamisessa suhteessa työntekijöihin sekä toiminnan ja tekemisen kautta rakentuvasta kuulumisesta. Repertuaarien moninaisuus ja ristiriitaisuus kuulumisen tunteen kannalta näyttäytyi tutkimuksessa siten, että saman repertuaarin sisällä asunnottomien haastattelupuheessa oli paikannettavissa sekä asumispalveluihin kuulumisen että ei-kuulumisen tunteen ulottuvuuksia (vrt. Burns 2016; ”oscillating in and out of place”).

Tutkimukseni tulokset vahvistavat aikaisemmissa tutkimuksissa kuvattua asunnottomuuden kohdanneiden ihmisten paikkasuhteiden moninaisuutta (esim. Burns 2016, 18). Haastattelemi- eni asunnottomuuden kohdanneiden henkilöiden puheessa oma tila mahdollistaa kuulumisen tunteen säätelyn (*materiaalisuus*), kuulumisen ja kuulumattomuuden tunnetta asumispalveluissa neuvotellaan ja rakennetaan suhteessa muihin asukkaisiin ja henkilökuntaan (*relaationaalisuus*) sekä toiminnan kautta (*toiminnallisuus*). Paikkatutkimuksen näkökulmasta tutkimukseni tulokset tukevat Robinsonin (2011, 95–99; 2005, 55) nuorten asunnottomien paikkasuhteita käsittelevien tutkimusten tuloksia. Kuulumisen tunteen kannalta asunnottomalle on merkityksellistä löytää auttamistyön paikka, joka

mahdollistaa levon ja toipumisen, merkityksellisiä ihmissuhteita, käytännön tuen asioiden hoitamiseen sekä tunteen turvallisuudesta.

Asumispalveluihin kuulumisen tunnetta vahvistavien tekijöiden lisäksi haastattelupuheessa tulee esille eri repertuaareissa asunnottoman toimintaa rajoittavia ja kuulumisen tunnetta heikentäviä tekijöitä. Oman paikan puuttuessa yhteismajoituksessa koetut turvattomuuden ja levottomuuden kokemukset johtavat haastattelussa kuvattujen kokemusten mukaan asunnottomat välttämään palveluihin hakeutumista (vrt. Fahnoe 2018). Suhteessa asumisyksikön työntekijöihin haastatelussa kuvataan kohtuuttomuuden kokemuksia ja tunnetta palveluiden vastaamattomuudesta omiin tuen tarpeisiin. Myös sosiaaliset suhteet muihin asukkaisiin voidaan kokea vertaistuen sijaan omaa hyvinvointia heikentävinä (esim. Burns 2016, 16). Yhteisöllisessä asumisessa asunnottoman ainoana keinona oman kuulumisen säätelyyn ja etäisyyden ottamiseen muihin asukkaisiin näyttäytyy ajan viettäminen asumisyksikön ulkopuolella. Kuulumisen tunnetta heikentävinä tekijöinä haastateltavat tuovat esille myös asumispalveluiden sääntöjen vaikutuksen oman toiminnan kontrolloimiseen ja valinnan vapauden menettämiseen (Burns 2016, 14–15; Fotheringham ym. 2014, 843; Daya & Wilkins 2013, 366–367).

Oman tutkimukseni rajoituksia ja tutkimustulosten sovellettavuutta mietittäessä tulee huomioida esimerkiksi haastateltavien iän vaikutus. Nuorempien ja lyhyemmän aikaa asunnottomana eläneiden ihmisten kokemusten huomioiminen voisi tuoda esille uusia

ullottuvuuksia asumispalveluihin kuulumisen tunteen saamiin merkityksiin. Haastattelemini asunnottomien aikaisemmat kokemukset katuasunnottomuudesta tai asumispäivystyksen yhteismajoituksessa elämisestä vaikuttavat kuulumisen tunteen rakentumiseen nykyiseen asumispaikkaan. Esimerkiksi ei-normatiiviselta vaikuttava kuuluminen nykyiseen tilapäisen asumispalvelun yhteisöön tulee ymmärrettäväksi suhteessa asumispolun aikaisemmissa asuinpaikoissa koettuja kuulumattomuuden ja irrallisuuden tunteita vasten (vrt. Fields 2011).

Tutkimukseni tulokset tuovat esille tilapäisessä asumispalvelussa majoittuvien asunnottomien kokemuksia asumispalveluiden toimivuudesta ja tekijöistä, jotka tulee huomioida asumispalveluja järjestettäessä. Asunnottomien haastattelupuheessa tunne kuulumisesta ja kuulumattomuudesta kuvautuu moninaisena. Myös kuulumisen tunteen vahvistamiseen ja asunnottomuuden poistamiseen tähtäävässä asumissosiaalisessa työssä (Granfelt 2013) tulee huomioida tarjottavan tuen laaja-alaisuus ja tuen räätälöiminen ihmisten yksilöllisten tilanteiden ja tunteiden mukaan. Asunnottoman kuulumisen tunteen rakentuminen paikkaan vaatii aikaa ja mahdollisuutta työstää aikaisemmissa asumispolun vaiheissa koettuja moninaisia ei-kuulumisen tunteita ja kohuttomuuden kokemuksia.

VIITE

1 Aineisto-otteissa H kuvaa tutkijan (haastattelijan) ja A1–A19 haastateltavan tilapäisen asumispalvelun asiakkaan puheenvuoroa.

RAHOITUS

Artikkeli on kirjoitettu osana Suomen Akatemian rahoittamaa tutkimushanketta ”Kodeissa tapahtuvien palvelukohtaamisten maantiede hyvinvointipalvelujen marginaaleissa Suomessa ja Ruotsissa (2017–2022)”

KIRJALLISUUS

- Antonsich, Marco (2010) Searching for Belonging – An analytical Framework. *Geography Compass*, 4 (6), 644–659. <https://doi.org/10.1111/j.1749-8198.2009.00317.x>
- ARA (2022) Asunnottomat 2021. Asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskusten selvitys 2/2022. [https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2021\(62592\)](https://www.ara.fi/fi-FI/Tietopankki/Tilastot_ja_selvitykset/Asunnottomuus/Asunnottomat_2021(62592)). Luettu 21.4.2022.
- Bell, Meaghan & Walsh, Christine A. (2015) Finding a Place to Belong: The Role of Social Inclusion in the Lives of Homeless Men. *The Qualitative Report* 20 (12), 1977–1994. <https://doi.org/10.46743/2160-3715/2015.2414>
- Bondi, Liz & Davidson, Joyce & Smith, Mick (2007) Introduction: Geography’s ”Emotional Turn”. Teoksessa Joyce Davidson, Liz Bondi & Mick Smith (toim.) *Emotional Geographies*. Hampshire: Ashgate Publishing, 1–16.
- Burns, Victoria F. (2016) Oscillating in and out of place: Experiences of older adults residing in homeless shelters in Montreal, Quebec. *Journal of Aging Studies* 39, 11–20. <https://doi.org/10.1016/j.jaging.2016.08.001>
- Burr, Vivien (2015) *Social Constructionism*. 3. painos. London: Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781315715421>
- Davidson, Joyce & Milligan, Christine (2004) Editorial: Embodying Sensing Space: Introducing emotional geographies. *Social & Cultural Geography* 5 (4), 523–532. <https://doi.org/10.1080/1464936042000317677>
- Daya, Shari & Wilkins, Nicola (2013)

- The body, the shelter, and the shebeen: an affective geography of homelessness in South Africa. *Cultural Geographies* 20 (3), 357–378. <https://doi.org/10.1177/1474474012469886>
- Fahnoe, Kristian (2018) Emotional Geographies of Urban Homeless People's Avoidance of Places Providing Social Services. *European Journal of Homelessness* 12 (2), 15–34.
- Fields, Desiree (2011) Emotional refuge? Dynamics of place and belonging among formerly homeless individuals with mental illness. *Emotion, Space and Society* 4, 258–267. <https://doi.org/10.1016/j.emospa.2010.09.002>
- Fleary, Sasha A. & Joseph, Patrece & Zhang, Emily & Quirion, Catherine (2019) "They give you back that dignity": understanding the intangible resources that make a transitional house a home for homeless families. *Journal of Social Distress and the Homeless* 28 (1), 72–84. <https://doi.org/10.1080/10530789.2019.1573465>
- Fotheringham, Sarah & Walsh, Christine A. & Burrowes, Anna (2014) "A place to rest": the role of transitional housing in ending homelessness for women in Calgary, Canada. *Gender, Place & Culture* 21 (7), 834–853. <https://doi.org/10.1080/0966369X.2013.810605>
- Fredriksson, Peter & Kaakinen, Juha (2018) Asunto ensin -politiikan läpimurto. Teoksessa Peter Fredriksson (toim.) *Yömajasta omaan asuntoon. Suomalaisen asunnottomuuspolitiikan murros*. Helsinki: Into Kustannus Oy, 112–136.
- Granfelt, Riitta (1998) *Kertomuksia naisten kodittomuudesta*. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura.
- Granfelt, Riitta (2013) Asumissosiaalinen työ läsnäolotyönä -kokemuksia naisten yhteisöstä. Teoksessa Merja Laitinen & Asta Niskala (toim.) *Asiakkaat toimijoina sosiaalityössä*. Tampere: Vastapaino, 219–243.
- Haahtela, Riikka (2015) *Asiakkuuksien rakentuminen asunnottomille suunnatussa naistyössä*. Acta Universitatis Tamperensis 2023. Tampere: Tampere University Press.
- Israel, Mark & Fozdar, Farida (2020) *The Ethics of The Study of Social Problems*. Teoksessa Amir Marvasti & A. Javier Trevino (toim.) *Researching Social Problems*. New York: Routledge, 188–204. <https://doi.org/10.4324/9781315107882-11>
- Juhila, Kirsi (2018) *Aika, paikka & sosiaalityö*. Tampere: Vastapaino.
- Juhila, Kirsi (2009) From Care to Fellowship and Back: Interpretative Repertoires Used by the Social Welfare Workers when Describing their Relationship with Homeless Women. *British Journal of Social Work* 39, 128–143. <https://doi.org/10.1093/bjsw/bcm092>
- Kostiainen, Eeva (2015) Pathways through Homelessness in Helsinki. *European Journal of Homelessness* 9 (2), 63–86.
- Lian, Olaus S. & Lore, Geir Fagerjord (2017) "I Do Not Really Belong Out There Anymore": Sense of Being and Belonging Among People With Medically Unexplained Long-Term Fatigue. *Qualitative Health Research* 27 (4), 474–486. <https://doi.org/10.1177/1049732316629103>
- Manzo, Lynne C. (2003) Beyond house and haven: toward a revisioning of emotional relationships with places. *Journal of Environmental Psychology* 23 (1), 47–61. [https://doi.org/10.1016/S0272-4944\(02\)00074-9](https://doi.org/10.1016/S0272-4944(02)00074-9)
- Marquardt, Nadine (2016) Learning to feel at home. Governing homelessness and the politics of affect. *Emotion, Space and Society* 19, 29–36. <https://doi.org/10.1016/j.emospa.2016.03.004>
- May, Jon (2000) Of nomads and vagrants: single homelessness and narratives of home as place. *Environment and Planning D: Society and Space* 18 (6), 737–759. <https://doi.org/10.1068/d203t>
- Morrison, Carey-Ann & Woodbury, Esther & Johnston, Lynda & Longhurst, Robyn (2020) Disabled people's embodied and emotional geographies of (not) belonging in Aotearoa New Zealand. *Health and Place* 62, 1–9. <https://doi.org/10.1016/j.healthplace.2020.102283>
- Nousiainen, Kirsi (2016) *Oma ovi yhteisössä: pitkäaikaisasunnottomien asumispolut ja asumiseen liittyvät valinnat*. Teoksessa Kirsi Juhila & Teppo Kröger (toim.) *Siirtymät ja valinnat asumispoluilla*. Jyväskylä: SoPhi, 163–191.
- Nozka, Marcjanna (2020) *Rethinking Homelessness. Residence and the Sense*

- of Home in the Experience of Homeless People. *Housing, Theory and Society* 37 (4), 496–515. <https://doi.org/10.1080/14036096.2019.1658622>
- Potter, Jonathan & Wetherell, Margaret (1987) *Discourse and Social Psychology. Beyond Attitudes and Behaviour*. London: Sage Publications.
- Raitakari, Suvi & Günther, Kirsi (2015) Mielenterveysasiakkaan asema portaikkomallin ja Asunto ensin -mallin asumispoluilla. *Janus* 23 (1), 66–82.
- Raitakari, Suvi & Juhila, Kirsi (2014) Asunto ensin -julkaisujen suuntaukset, pääargumentit ja käytännöllis-poliittiset tavoitteet. *Yhteiskuntapolitiikka* 79 (2), 185–196.
- Robinson, Catherine (2005) *Crieving home. Social & Cultural Geography* 6 (1), 47–60. <https://doi.org/10.1080/1464936052000335964>
- Robinson, Catherine (2011) *Beside One's Self. Homelessness Felt and Lived*. New York: Syracuse University Press.
- Somerville, Peter (1992) Homelessness and the Meaning of Home: Rooflessness or Rootlessness? *International Journal of Urban and Regional Research* 16 (4), 529–539. <https://doi.org/10.1111/j.1468-2427.1992.tb00194.x>
- Sosiaalihuoltolaki (1301/2014). <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>. Luettu 22.10.2020.
- Stenius-Ayoade, Agnes (2019) *Housing, Health and Service-Use of The Homeless in Helsinki, Finland*. Academic Dissertation. University of Helsinki. Department of General Practice and Primary Health Care, Faculty of Medicine 29/2019. <https://doi.org/10.1093/eurpub/cky058>
- Valtioneuvosto (2019) *Osallistava ja osaa-va Suomi -sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisesti kestävä yhteiskunta*. Pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelma 10.12.2019. Valtioneuvoston julkaisuja 2019: 31. <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-287-808-3>. Luettu 14.12.2020.
- Vandemark, Lisa M. (2007) Promoting the Sense of Self, Place, and Belonging in Displaced Persons: The Example of Homelessness. *Archives of Psychiatric Nursing* 21 (5), 241–248. <https://doi.org/10.1016/j.apnu.2007.06.003>
- Wood, Nichola & Waite, Louise (2011) Editorial: Scales of belonging. *Emotion, Space and Society* 4 (4), 201–202. <https://doi.org/10.1016/j.emospa.2011.06.005>
- Wright, Sarah (2015) More-than-human, emergent belongings: A weak theory approach. *Progress in Human Geography* 39 (4), 391–411. <https://doi.org/10.1177/0309132514537132>
- Yi-Fu, Tuan (1977) *Space and Place. The Perspective of Experience*. London: Edward Arnold (Publishers).